

ALEXANDRU VAIDA-VOEVOD ÉS IULIU MANIU LEVÉLVÁLTÁSAI 1919–1920-BAN

A Kriterion Könyvkiadó igazgatója, H. Szabó Gyula felkért, hogy fordítsam le magyarrá Alexandru Vaida-Voevod Scrisori de la Conferința de pace Paris-Versailles 1919–1920 (Levelek az 1919–1920-as Párizsi-Versailles-i béketárgyalásokról) címmel a politikus-államférfi unokája, Mircea Vaida-Voevod által összeállított és a Multi Press International Kiadónál 2003-ban megjelent kötetet. A bevezető tanulmányt azzal kezdi a kötet összeállítója, hogy ezek a levelek leginkább „a Hold nem látható feléhez” hasonlítanak, mivel több mint két emberöltőnél is tovább őrizték szigorúan titkosítva, egészen az engedélyezett kiadásig. Nagyon találó az unoka hasonlata, köszönet érte.

A görög mitológia számomra legérdekesebb jellemzője, hogy a jó történetek nem arról szólnak, mivel múltatták az istenek az időt az Olümposzon, hanem mit csináltak akkor, amikor leszálltak a hegyről, és emberhez hasonlóan (méltóan?) viselkedtek. A valós és/vagy vélt történetekből összeállt történelemben is ez az érdekes. Különösen, ha egyetlen névvel/helynévvel vált jelképpé, mint Trianon: egy nagy vereség győzelmes, illetve egy nagy győzelem sokszor szármalmas, szégyellni való szimbóluma. Hogyan is alakult, miért úgy és nem másképp, miért egyesek és nem mások vették kezükbe az irányítást?

Munka közben többször volt olyan érzésem, mintha a mitológia főszereplői írának egymásnak – emberi leveleket. Hiszen a Iuliu Maniunak Párizsból küldött Vaida-Voevod-leveleknek is elsődleges tulajdonsága, hogy nagyon emberiek: nyoma sincs bennük nagy történelemalakító örömmámornak, diadalmenetnek, van viszont rengeteg aggodalom, gond, gyötrődés, nyílt vagy rejtett pszichálódás, intrika, minden, amit egyetlen szóval nagypolitikának mondunk. Oldalról oldalra, levélről levélre alakul – az olvasó szeme láttára, füle hallatára – az az esemény, amit Trianonként emlegetünk ma is, közel száz esztendő elteltével. Mindenki tud róla, ahogy a Holdat is minden éjjel látjuk. Ha akarjuk látni, s ha elfogadjuk, hogy úgyis csak annyit láthatunk, amennyit hajlandó magából megmutatni. Eddig Trianonból is csak annyit láttunk. A Kriterionnál megjelenő kötet elolvasása után sok minden tisztább, világosabb és érthetőbb lesz. Földközlelől is.

Molnár Judit

Dr. Maniunak

Párizs, 1919. április 7.
Éjjel 2 óra.

François I-er utca 52.

Kedves Iuliu!

Az elmúlt napokban beszéltem a parlament külügyi bizottságának az elnökével, Franklin-Bouillonnal. Őszinte barátja a mi ügyünknek, kitartott mellettünk a nehéz időkben is. Megígérte, hogy ha nem változnak a dolgok, amellet fog kardoskodni, hogy Franciaország álljon a kis nemzetek élére, hogy hallathassák a hangjukat Amerikában és Angliában is. Az elkövetkező napokban ismét találkozunk.

Tegnap részt vettem Franciaország feldúlt vidékein a küldöttek számára szervezett kiránduláson. A látott szörnyűségekről külön kellene beszélni. Mindazoknak, akik elégedetlenek a háború utáni állapotokkal, látniuk kellene, mi van ott. Sorsukat könnyebben viselhetnék. Alkalmam volt elbeszélgetni Venizelossal, egy szerb és 2 lengyel küldöttel. Erősködtem a közös fellépésért. Mindnyájan nagyon készségesnek mutatkoztak. Fontosabb volt a beszélgetés 2 amerikaival. Az egyikük a Népszövetség statútumainak szerkesztőbizottságában van, a másik Lansing hivatalában.

Nyíltan megmondtam nekik: minden kis nép szemében Wilson nagy ember volt, több mint egy félisten: a szabadság és béke nemzetének képviselője. De lassan veszélybe került a tekintélye, teljesen el fog értéktelenedni. Nekünk, akik a felszabadított népeket képviseljük,

a helyzetünk egyre nehezebb, mert elvész Wilson tekintélye, nincs kívül helyettesíteniük. Remények és az eszményekbe vetett hit nélkül nem élhetnek a népek. Nálunk a legutolsó kunyhóban is Wilson, Lansing, Lloyd George, Clemenceau nevét kegyelettel és határtalan tisztelettel ejtették ki. Ám nekünk, a Békétárgyalás küldötteinek, a sajtótudósításainkban mégis hazugságokat kell kohlolnunk vagy elhallgatnunk az igazságot, különben már rég összeomlott volna Wilson egész népszerűsége. Például megállították a frontvonalunkat. A románok életét és vagyonát zsákmányul dobták a magyarok kegyetlenkedéseinek. Mozdonyokat, felszereléseket, hiteleket nem adtak nekünk. Nem érhattük el Wilsont. Majd bizottságok alakultak, melyek sorsunkra nézve meghatározó javaslatokat fognak tenni anélkül, hogy legalább konzultációs jelleggel megkérdezték volna, mi a véleményünk, ha már nem képviselhetjük magunkat személyesen. Miféle önrendelkezés ez?

Pesten hónapok óta terjed a bolsevizmus. Ezt fehéren-feketén bebizonyítottam. Végül az történt, amit előre láttam és megmondtam. Most pedig ahelyett, hogy tanácskozársra hívtak volna, ismét figyelmen kívül hagytak. Váratlanul Smuths tábornokot Pestre és Bukarestbe küldték. Ha a négyek nem félték volna, hogy az angol sajtó úgyis megtudja, nem közöltek volna egy szót sem erről a küldetésről, és még az újságokból sem tudhattuk volna meg a tábornok elutazását.

Mi és a szlovákok ismerjük a magyarokat. Lévén szó a mi bőrünkről, velünk kellett volna konzultálniuk azelőtt, mielőtt tárgyalni kezdtek a magyarokkal. Andrassy hatása, aki Wilsonnal közvetett kapcsolatba lépett annak érdekében, hogy Párizsba jöhessen, ezek szerint nagyobb, mint Közép-Európa minden kis népének együttvéve. A gróf hatása az amerikai köztársaság elnökére. És abban, hogy amikor Andrassy megérkezik majd Párizsba, Wilson fogadni fogja, abban annyira biztos vagyok, mint abban, hogy Brătianu eddig még nem fogadta. A Békétárgyaláson felmerült, hogy minket zárjanak ki, a négyek úgy kezelnek, mint valami elhanyagolható mennyiséget, bezzeg, amikor szükségük volt a véráldozatunkra és a vagyonunkra, akkor szövetséges testvéreiknek nevezték. Ha Wilson úgy járna el egy szolgájával, ahogy a kis népekkel viselkedik, a szolga ott hagyná. Olyan békét diktálni, ami senkit nem elégít ki, és a népek szövetségének alapelveit papíron megállapítani nagyon könnyű, de meg kell találni azokat is, akik alávetik magukat a parancsoknak. Amit csinálnak, az a háború továbbéltetése. Ez a Békétárgyalás a Bécsi Kongresszus paródiája, azt is lejátszották a waterlooi csata előtt.

Mit lehet tenni? Hallgassanak meg minket! Alakuljon egy bizottság a Népszövetség érdekében, amiben minden nemzet képviseltesse magát megfelelő számú szavazattal úgy, hogy a négy vagy öt nagyhatalom voksa összesen annyi legyen, mint a kicsik szavazatának összege, az elnöknek pedig legyen egy plusz szavazata, ami egyenlő szavazatszám esetében dönthet. (Mindenkinek lenne egy képviselője, aki bírná a saját nemzetének összes szavazatát.)

Az ország zsidókérdése gazdasági kérdés. Megoldásának erőltetése antiszemitizmushoz vezetne. Erdélyben, a gyulafehérvári határozatok értelmében, a zsidók is, akik kéri, meg fogják kapni a mi állampolgárságunkat. Ezek viszont európeérek, szemíták, jó kereskedők. Az oroszországiak, akik előzőnk Moldvát, azok kazárok, szlávó-turáni-mongoloidok, egyesek vadak. Ha nálunk *ipso facto* elrendeződik, akkor az országban is megoldódik a zsidó-kérdés. Csak morzsákat közlök veled egy több mint kétórás beszélgetésből. Nota bene a zsidókérdés nagyon foglalkoztatja az angolokat és az amerikaiakat, és nagyon kárunkra volt. Sikerült megnyernem az amerikai rokonszenvét és bizalmát. Coandă tábornoknak – aki nagyon tapintatos, tapasztalt és nagyon értelmes ember – sikerült ugyanakkor megnyernie a társát. Így a távozásunkkor meghívtuk őket, hogy legyenek vendégeim valamelyik közeli napon, amit ők nagy örömmel el is fogadtak. (Rendelkezz, hogy küldjenek nekünk néhány ezer szivarkát. Nagyon szeretik, a legmegközelíthetlenebb újságírók csak úgy, mint a Békétárgyalás többi tagja.)

Smuth meglepetést okozott. Brătianu meghökkentő módon rögtönzött minisztertanácsot hívott össze: ő, Mișu, Diamandy, Antonescu és én voltunk jelen. Dél előtt erősödött, hogy Stoica és Caius azonnal induljanak. Stoica Pesten csatlakozzon a tábornokhoz, Caius adja meg az információkat Bukarestben és Szebenben. Hiába mondogattam, hogy írásban ugyanolyan jól tudunk benneteket informálni. Nem és nem. Caius induljon, és Stoica hasonlóképpen. Nagy nehézségek árán foglaltak nekik helyet. Délután 4-kor a tanácsban megmondtam, hogy Stoica elmenetelének semmi értelme, mivel nem lehet hivatalos formában, Smuths tábornok attaséjaként elküldeni. Brătianu lemondott arról, hogy elküldje, és hirtelen lemondott Brediceanuról is, azt parancsolva, hogy menjen el Diamandy. Hazarohantam, és nagy sietve írtam neked, hogy fogadjátok Smuthst, és szóbeli utasítások kíséretében átadtam Cherciunak. Diamandy késett, úgyhogy nem megy csak holnap, kedden (IV. 8.). Smuthst Nicolson és Leeper kíséri. Ez utóbbi románpartí – amennyire egy angol csak lehet. Seaton Watson, Goga és Take Ionescu barátainak egyike, tud románul, tudóseember, állítja, hogy *nem*

zsidó, de nem vagyok benne egészen biztos, és a román kérdésre ráállított tízek bizottságának a tagja. A bizottságban a szerbek pártján áll a Bánság kérdésében. Ha Smuths Bukarestbe és Szebenbe menne, jelentésék ki neki, hogy nem tudtok a békével kapcsolatos hivatalos dolgokban tárgyalni, sem valamilyen irányban elköteleződni. Még maga a király sem teheti meg mindaddig, amíg nem vonja vissza a hivatalos küldötték számára kiadott teljhatalmú dekrétumot a Békétárgyalás idejére. Forduljanak Párizsban Brătianuhoz. Tí anélkül, hogy Brătianuval konzultálnátok, sem nyilatkozni, sem felelősséget vállalni nem tudtok. Egyébként személyesen tiszteljétek meg őket: bankettel, Szelistyével, tüzijátékkal stb.

Holnap ½ 10-kor Brătianunál kell lennem. Ma találkozott Venizeloszal, aki össze fogja hívni a jugoszlávokat, csehszlovákokat, lengyeleket, velünk együtt, hogy megállapítsuk a közös fellépést. Az országbeli románok beszélgetéseire olyannyira jellemző csapongó kitérők után Brătianu meghívta Mişut holnap a konferenciára. Én mind vártam, hogy mondjon nekem is valamit. Látván, hogy kezet nyújt, megkérdeztem: jöjök én is 10-re? Ő: Ne, mert csak ketten lesznek a mi részünkről. Láttam, hogy én még folytatni szeretném, meggondolta magát, Mişu után ment és azt mondta: Mişu úr, hagyja akkor a doktort maga helyett. És így jutottam oda – kényszerek kényszerével –, hogy részt vehetek egy olyan beszélgetésen, amit én kezdeményeztem röviddel a megérkezésem után, és amit nem lehetett összehozni az anyaországbeliek indolenciája miatt, sőt egyesek még piszkálódtak is.

Az amerikai bank kérdését titokban tartják előttem. A beszélgetésben már nem vetették fel. Én már utálok sürgetni. Úgy látszik, hamvába holt. De megtudtam, hogy táviratoztak, és írtak is Romániába, sőt egy ottani uraságnak „a családi bennfentesek közül” felajánlották, hogy menjen el Amerikába.

Te utasíthatasz engem, milyen árucikkekben van hiányunk, én meg le tudom adni a listát a Román Bizottságnak. Még azt is megtudhatom, miről beszélnek ebben a bizottságban, mert ott van nekem Şerban. Mégsem tudok semmit. A munkálatokról, a beszerzésekről és a kölcsönlekötésekről Danielopol intézkedik. Lehet, hogy ő a legkompetensebb – *inter vaccas bost est abbas* –, de túl nagy kérdéseket boncolgatnak nélkülünk. Az is igaz, hogy majd Bukarestben fogják végleg eldönteni, itt csak az előkészítő munkálatok folynak. De akkor is túlságosan sűrű a rejtély. Minden esetre kérlek, hogy a pénzügyi kérdésekben biztosíts magadnak együttműködési és ellenőrzési lehetőséget. Most építik a vagyonokat. Hogyan? Én nem tudom, de számolok vele. A gazdasági szervezetek adják a politikai erőt. Ha nem akarjátok, hogy „Erdélynek, Bánságnak és Magyarország románok lakta részeinek” az aranya kútba essen, gyürkőzzetek neki. Sokan vagytok és erősek is, én itt egyedül vergődöm az idegenben, várván a megváltás óráját, amikor elmehetek, anélkül hogy fontos érdekeket veszélyeztetnék.

Személy szerint elég megtiszteltetésben és konvencionális hazugságokkal teli bánásmódban van részem. Mint hivatalos képviselő megint el kell tűrnöm, hogy nem hívtak meg oda, ahová Brătianu és a követség hivatalosak: szerdán Wilson feleségéhez teára. Én utálok a teát, Wilsonné asszony szalonja sem vonz különösebben, hisz ismersz, a combok és mellek ilyesfajta kiállításából pedig már elegendem van. De mégis érdekes, hogy a követségi fiúkat mind meghívták, engem meg és a mieinket kifelejtettek. Szébb volna Erdély az erdélyiek nélkül! Bezzeg Bessarabia jó kényelmes uralmat ígér.

A frontvonallal csak nem haladunk semmit. Szorgalmazd te is onnan, hogy tegye fel valaki Brătianunak a Minisztertanács vagy még inkább egyenesen Őfelsége részéről a kérdést, hogy miután két minisztertanács ülésen – amin én is részt vettem – és utána még talán többször is elhatározták az előnyomulást, kiadja vagy sem az előretörési parancsot.

Brătianu nagyon ingadozó, és a pillanatnyi benyomások hatása alatt van, gyorsan bedől azoknak a híreszteléseknek, amiket az egyik vagy a másik szállít neki. Egyszer felkiált: miért nem nyomultak előre? Majd az újságban azt látva, hogy előnyomultak: Jó, hogy végre megtörtént. De hogy kiadjon egy egyértelmű parancsot, arra képtelenség rávenni. Légy nyugodt, hogy a Békétárgyalás előtt vis majorra fog hivatkozni, nem mond semmi mást, épp ellenkezőleg. Így csináltak a szerbek is, és nagyon jól bevált nekik.

Nagyon meggyűlt a bajunk egy ostobán pedáns hiba miatt. A király odaítélte Berthelot tábornoknak a Duna vérontás nélküli átkeléséért a Mihai Viteazul érdemrendet, Franchet d'Esperay tábornoknak – Berthelot főnökének – ugyanakkor egy kisebb kitüntetést. D'Esperay nagyon megharagudott, és azóta fékezi Berthelot-t, minket pedig megátalkodottan üldöz. Miközben a szerbek, görögök stb. zsákkal osztják az érdemrendeket, Brătianu és a király részéről óriási fősévénységet tapasztalni ezeknek a pléhplecsniknek a dolgában is, melyek a valódi ér-téküknél jóval nagyobb százalékban hozzák a hasznot. El sem tudod képzelni, hogy még a legjobb tábornokok és politikusok is mennyire áhítoznak a kitüntetésekre. Amikor még nem tért vissza Amerikából Wilson, azt javasoltam, Brătianu intézkedjen, hogy vagy az Akadémia válassza tagjává, vagy az Egyetem léptesse elő díszdoktorrá, átadva az

Egyesült Államok elnökének egy művészien kidolgozott, román motívumokkal díszített diplomát. „Előbb lássuk, hogy fog viselkedni a mi ügyünkben.” Ez volt a Brătianu válasza. És biztos információim voltak, hogy Wilson úgy örül, mint egy gyermek az ilyesféle kitüntetéseknek.

A Bánság kérdésében a Tízek Bizottsága egyezsége jutott: a Maros torkolatát a magyaroknak adják, Mócstól keletre húznak egy vonalat, befogva Versecet és Fehértemplomot – Básiáig, attól nyugatra a szerbeknek adják a bánsági területeket. Északnyugaton: Szatmár – Károly – Nagyvárad – Arad – Temesvár nekünk marad. Gyula viszont nem. Ez a Tízek Bizottságának a javaslata. De tartsd nagyon titokban, csak dolgozd ki ebben az értelemben az Igazgató Tanács és a hadsereg taktikáját és stratégiáját.

Az olaszok hajlandók átadni nekünk mindenekelőtt a vasutakat és a gépészeket. Brătianu Erdélyt illetően mindenben benne van.

Írjál vagy táviratozz arról, hogy mi az, ami számunkra hiányzik, mennyiségben, kategóriákban és feltételekben. A jugoszlávok – cseh személyzettel – segítettek magukon a vasút tekintetében.

Közöltem Brătianuval, hogy Cristodorescu és az Igazgató Tanács között heveny konfliktus tört ki, de Constantinescu nem akarja visszahívni. Majd: Constantinescu meg akarja semmisíteni nálunk a kőolajfinomító ipart, visszautasítva azt, hogy rendelkezésünkre bocsássa a hiányzó kőolajat. Azt válaszolta, hogy hajlandó utasítást adni Cristodorescu visszahívására, de az olaj kérdésébe nem tud beleavatkozni, mert nem ismeri a körülményeket.

Iosif megérkezett ma, a pénzügyi bizottságba osztom majd be és más bizottságokba is, Szerban mellé.

Nem értem el, hogy kisikerítsek egy órát Coltor számára, hogy előadhassam neki Brătianu kapcsolatait a Konkordátumban. Az az igazság, hogy nagyon elfoglalt. Azt nyilatkozta nekem, hogy nem ismeri a kérdést, és nincs érkezése foglalkozni velem, lévén más, sokkal sürgősebb ügyek, melyek lefoglalják. Ez idő alatt a jugoszlávok tárgyalnak – ahogy értesültem – Rómával, és Franciaország is mindent megtesz, hogy mentse a helyzetét Elzászban. Nem volna jobb, ha pozitív parancsokat adnál nekem ebben a kérdésben is? Brătianu Mișut vagy Diamandyt akarja elküldeni Rómába. De nem kellene túl sok időt vesztegetnünk a hosszadalmas halogatással. Most többet tudnánk kicsikarni, mert a magyarországi katolikusoknak túlságosan jól megy.

Véleményem szerint pénzügyi kérdésekben nem volna szabad túl földhözragadtaknak bizonyulnunk. A távközlés stb. problémáiban sem és a külügyiekben sem. Minél világosabban fogjuk körülírni és hitelesíteni az autonómiánkat, és minél teljesebben fogjuk tudni *fenntartani*, annál hamarabb – bár talán csak 10-20 év múlva, de akkor biztosan elérjük a nemzeti egységet. Autonómiával, a dualizmusig fejlesztve, de csakis így elkerülhetjük a széthúzó belső válságokat, a lassú, de biztos demoralizálást és a katasztrofális széthúzást köztünk és az anyaországbeliek között. Ha eddig nem győződtem meg róla, nem kétlem, hogy a jövőben meg fogsz győződni, mennyire igazam van. Teljes autonómia nélkül az anyaországbeli pénz, a jogtalan ítélkezés, a szélhámosság és bizantinizmus maga alá fog bennünket temetni, és odalesz a nemzeti egység, mivel az Erdély autonómiájáért folytatott harc akkor szükségszerűen teljes erővel tör majd előre a fenyegető pusztulással szemben. A választási és agrárreformot bármilyen áron halaszd a békekötés utánra, mivel ettől a két törvénytől függ az egész nép jövője.

A Ștefannak és Pherekyde-nak küldött táviratokat közvetítik nekünk. Így kaptam meg azt is, amiben kifejtetted nekem a csehszlovákokkal közös határ fontosságát. Az egyik legfontosabb törekvésünk lett. A csehszlovákok is támogatják, és esélyünk van a sikerre.

A különböző parancsnokságok mellé kirendelt tisztek hivatalos jelentéseit és más hivatalos – bizalmas – iratokat, kérlek, másolatban küldd el nekünk. Egyedül a Potopeanuéra tehettem rá *véletlenül* a kezem – nagyon nagy hasznomra voltak és vannak. Akárcsak a lugosi polgármester, Florescu levele.

Brătianu nem adja nekem át az iratokat, és többször meggyőződtem, hogy úgy tett, mint aki nem tud bizonyos dolgokat, vagy talán nem is tudta azt, amiről információkat kellett volna kapnia. Ugyanez a helyzet a rádiótáviratokkal. Nekem ezekből nem mutatnak meg semmit, azonkívül, amit nekem címeztek, te vagy Ștefan vagy Mihai. Ne kíméld hát az étert a táviratokkal. Innen, műszaki okok miatt, nem tudunk rádiótáviratokat küldeni.

Egy népszavazás a szerbeknek felajánlott területeken: népszavazással juthatunk eredményre? A szerbek népszavazást javasolnak. Mit tegyünk? Ha előbb semleges csapatok foglalják el a területeket, elérhetnénk, hogy növeljük? Hogy megkapjuk, illetve javasolhassuk a népszavazást?

Testvéri szeretettel ölel:

Alexandru

Kedves Iuliu!

F. hó 7-én küldött leveledet, a mellékletekkel együtt megkaptam. Ezek épp ebben a pillanatban felmérhetetlen értékűek.

Ahogy elrendeztem és kiválasztottam az anyagokat, szaladtam Brätianuhoz. Az elmúlt napok nehezek voltak neki is, nekem is, sok szaladgálással, vitával, ebédekkel, reprezentációs kötelezettségekkel. Tudtam, hogy 8-kor lesz a királyné számára rendezett estebéd. $\frac{1}{2}$ 8 volt. Épp egy amerikai újságíró kínoztta, amikor beléptem, pont azt közölte vele, hogy Amerika hagyni fogja Közép-Európa országait, hogy találják meg együtt a köztük lévő viszony formáit és módzatait.

Megmondtam neki, hogy nagyon fontos bejelentéseket fogok tenni. Felmentünk a hálófülkéjébe, hogy felolvassam a leveledeti és beszámoljak neki, amíg ruhát cserél. De alig fejeztem be a leveled sürgősebb részeit (hadsereg, Madge stb.), bejött Brätianu asszony, hogy utasításokat kérjen a Wilsonék teadélutánját illetően, ahová neki is mennie kellett, majd Pleşa, a titkár és végül Elisabeta hercegnő. Én is tükön ültem, hát még szegény Brätianu. Végül csak egyedül maradtunk, és beszámoltam neki felolvassva *per summos apices* kiváló tisztjeink jelentéseit, melyeket olyan csodálatosan igazoltak az elfogott rádiótávíratok. Ez idő alatt Brätianu átöltözött, és frakkban indultunk az előszoba felé, mert Öfensége akármelyik pillanatban megérkezhetett. Mielőtt lement volna, még odaszaladt a hercegnő ajtajához, és beszélt vele valamit. Aztán leültünk az előszobában, én pedig megjegyeztem: „Lehet, hogy szép dolog miniszterelnöknek lenni, és mindenképpen dicsőséges ezekben az időkben, de csudára nehéz is”, mire ő rezignáltan legyintett, aláhúzva a rá jellemző enyhén szarkasztikus mosollyal. Aztán elolvastam neki félig a Varjassy beszámolóját, amit a belgrádi gügyék küldtek Konstantinápolyba, táviratilag, Franchet d'Esperay-nek. Amikor a közepére értünk, bejelentették a királynét. Én visszavonultam, Brätianu meg szaladt, hogy fogadja. Úgy maradt, hogy pénteken összegyűlünk Brätianunál Antonescu, Coandă tábornok, Mişu és Dumitrescu ezredes, hogy kiötljük, miként is intézkedjünk a továbbiakban.

Az első benyomás hatására Brätianu azon a véleményen volt, hogy menjek Antonescuvall Pichonhoz, bizonyítsam be a tábornokai és diplomatai teljes butaságát, természetesen anélkül, hogy a forrásokat felfedném. Érzem, hogy ez az anyag különlegesen fontos, olyannyira, hogy Pichonnak és Lloyd George-nak talán a nyakát szegné. Kitalálunk mi majd valami nagyon valószerűt, amit kihasználhatunk a mi ügyünk érdekében. Az a véleményem, hogy feltétlenül közlöm Franklin-Bouillon-nal (a Külügyi Bizottság elnökével) és Steaddel, aki megátalkodott kampányt folytat a *Times*-ban (*Nordhiffé* sajtó). Fogalmad sincs, mennyire hasznunkra voltak a „propagandabizottság” ügynökeinek a dévai Igazgatótanácsban keresztül elfogott kiáltványai. A Versailles-i Bizottság előtt ezzel léptünk fel, gondolom a legnagyobb sikerrel. És a szerbekkel kapcsolatos jelentésünk szempontjából is nagy szolgálatot tesznek majd ezek a klasszikus dokumentumok. Bíz csak rám!

Tegnapelőtt, kedden, részt vettem a kicsik tanácskozásán. Brätianu nagyon okosan úgy rendezte, hogy Venezilos hívott össze mindenkit. Jelen voltak Venezilos, Politis, Romanos (görögök), Kramar és Beneš (csehszlovákok), Dmovsky (lengyel), Trumbics (jugoszláv), Brätianu és én.

Megegyeztünk, hogy közösen kell fellépünk a „négyek” mellett, és e célból készítenünk kell egy rövid beadványt. Brätianu teljes mértékben uralta a helyzetet, mindnyájunknál inkább, biztosan, igazi államférfi benyomását tette a kiváló társaságra. Majdnem megöleltem.

Tegnap, szerdán, folytatódott a megbeszélés. Politis, a gyűlés végén a prezidiumból kiosztotta nekünk a tervezet egy-egy példányát. Brätianu helyenként átalakította a szöveget. Akadékoskodás nélkül elfogadták. Azt kérjük, hogy az összes volt ellenséget fegyverezzék le, a szükséges eszközöket pedig a nagyok szolgáltatassák.

Trumbics kijelentette, hogy ők csapatokat nem fognak tudni adni, nehézségeik vannak, mivel nem ismerik el őket, az emberek nem fegyverkezhetnek fel, fenyegetik őket az olaszok, a bolsevikok (a Bánságban és Bácskában) stb.

Ma Venezilos átadta Clemenceau-nak a feliratunkat.

Kedd este (f. hó 8-án) Brätianu megbízásából elment Diamandy (pétervári követ) Bukarestbe, hogy vigyen és hozzon információkat. Egyike Brätianu legbizalmasabb embereinek. Talán eljut majd Szebenbe is. Brätianutól azt a parancsot kapta, hogy közölje Bukaresttel: ha Prezan úgy gondolja, elég erővel rendelkezik, és nem kell tovább várnia, akkor nyomuljon előre, akár Budapestig. Ez most a megfelelő pillanat. Mindenki a mi pártunkon lesz, bár-

mennyire is megállítana Franchet d'Esperay. Kérlek, rakd össze (az ürügy) törvényes indoklását, és majd beszéld meg Diamandyval, ha szükség lesz rá.

A szövetségesek részéről kaptunk egy a katonai konvencióra vonatkozó ajánlatot. Miután tanácskoztunk Brätianunál (Mişu, Coandă tábornok, Dumitrescu ezredes, Antonescu és én), olyan alapon, ahogy ők ajánlották, nem fogadhattuk el. Dumitrescu ezredes megbízást kapott, hogy olyan alapon tárgyaljon, miszerint a mi hadserengünk saját vezénylet alatt működjön együtt a szövetségesek hadosztályaival.

Nagyon remélem, hogy meg tudunk majd egyezni, mivel az ügyünk Dumitrescu kezében van, aki világos eszű, meleg szívű ember, van meggyőzőereje, agilis és dolgos, ráadásul az összes jelentős katonai körökben értékeli, jó szemmel nézik.

A hivatalos jelentésemén igazítottam. Úgy veszem észre, mintha Brätianu jobban bízna bennem, vagy meggyőződött arról, hogy jobb, ha figyelembe veszi: én nem hagyom magam úgy kezelni, mint egy bukovinai vagy besszarábiai. Megértem a kapcsolatunk egész hivatalos oldalát. Lehet, belátta, nem volt rossz, hogy jelen voltam, és én tárgyaltam a volt szenvedő társsal. Brätianunak sok szélhámossal volt dolga, és sok olyan emberrel, akik becsapták. Ezért jutott oda, hogy amilyen könnyen hisz egy-egy emberben, olyan bizalmatlan lesz azonnal, amikor ellenállást tapasztal, vagy bátorságot egy-egy vélemény kitartó indoklására. Türelemmel, lassacskán, remélem, egyre nagyobb helyet foglalhatok el a szívében, de csak le kell majd nyelnem egy-egy bosszantó galuskát. Le fogom nyelni, hisz akárhogyan is keresnék, nem találnék az ügy számára jobb embert. Ő a legmegfelelőbb azon a helyen, amit a mostani időkben elfoglal.

A királyné érkezése az ügy szempontjából a legfontosabb. Kimondhatatlanul kedvező az ügyünknek az ő végtelenül sok tevékenysége. Egyre inkább kezdenek körvonalazódní az egyre fontosabb eredmények. Nélküle nagyon sok mindenben el sem indulhattunk volna, mi, férfiak együttvéve, kezdve a kölcsönöktől egészen a katonai konvencióig, az ő közbelépése kimondhatatlanul sokat segített az érdekeinknek. Nem azt akarom mondani, hogy ő szerzett meg mindent, de ő teremtett *tudatosan* olyan hangulatot, ami nélkül nem sikerült volna semmi. Tudatosan, mivel lenyűgöző szépsége mellett a járása, a gesztusai, az arcjátéka, a beszédmodora, minden ellenállhatatlanul hódító. Aztán az érzelmi, méltóságos színjáték, amivel tisztelgett Franciaország halottai, intézményei, büszkesége előtt. Ez a csodálatos asszony annyit tett, amennyit több száz diplomata és egy hadtest sem tudott volna megtenni. Ő lesz napjaink legragyogóbb történelmi alakja.

A csekkel nincs mit kezdenem, mert nem tudom beváltani. Ha majd küldesz aranyat, azt elzalogosítom, hogy ne veszítsük el, hanem majd visszavehessük, ha javul a valutánk.

Mozdonyok mentek az ország felé, valamint egy felszereléssel megrakott hajó.

A hírt, hogy Marseille-ben behajóztak 5 hadtestet, Dumitrescu ezredes nem igazolta vissza.

Tegnap részt vettem az Ilescu tábornok által elnökkölt Erdélyiek Társaságának utolsó ülésén. A társaság feloszlatta magát. Én megköszöntem az Igazgatótanács nevében a tagoknak az ügyünk érdekében tett fontos szolgálásokat.

Szombaton ebédre várom Franklin-Bouillont, Marint (képviselő) és Ilescu tábornokot. Este Steadet. Vasárnap este az újságírókat, akik elmennek hozzánk Moroianuval.

Az újságírókhoz csatlakoztasd Rákóczyt, Moroianu mellé és azt a fiatal embert, aki még menni fog. Kérlek, rendezd úgy a fogadásukat, hogy megismerhessék nyomorúságainkat is. Amíg ott lesznek nálunk, a kiadásaiat koronában rendezzék, és biztosítások nekik kényelmes visszatérést. Ne felejtse el figyelmeztetni Mihait. Ismételten mély és a legtestvéribb figyelmedbe ajánlom Moroianut. Sok igazságtalanságban és mellőzésben volt része. Ideje, hogy bennünk őszinte és jó barátra találjon.

Goga, Leeper, Seaton-Watson stb. Nincsenek itt.

Mondd meg Tilea barátunknak, ne fájadjon az ő számára kiválogatott újságcsomagokkal. Csak idő- és papírpocséklás. Francia jelentéseket se csináljatok. Többet ártnak nekünk, mivel azok, akik készítik, nem tudják megítélni az itteni hangulatot.

Szeretettel ölel a te

Alexandrud

Molnár Judit fordítása